

Povezanost dobrobiti roditelja s psihološkom otpornošću djece

Burić, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:845499>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sara Burić

**POVEZANOST DOBROBITI RODITELJA S PSIHOLOŠKOM
OTPORNOSTI DJECE**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sara Burić

**POVEZANOST DOBROBITI RODITELJA S PSIHOLOŠKOM
OTPORNOSTI DJECE**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Diana Olčar

Komentor: doc. dr. sc. Ivana Rončević

Zagreb, rujan 2021.

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada je povezanost dobrobiti roditelja s psihološkom otpornošću djece. Ciljevi rada bili su ispitati povezanost dobrobiti roditelja (sreća i životno zadovoljstvo) s psihološkom otpornošću djece te ispitati koje od uzetih varijabli (dob, stupanj obrazovanja, broj djece, COVID-19 kriza i potresi) su povezane s otpornošću roditelja. Istraživanje je provedeno na uzorku od 225 ispitanika, roditelja djece u dobi od 2 do 7 godina. Podatci za potrebe istraživanja prikupljeni su tijekom svibnja i lipnja 2021. godine putem on-line upitnika. Glavni dio upitnika sastojao se od dva već postojeća upitnika: *Connor-Davidson skala otpornosti od 10 čestica* i *Mjera otpornosti djece i mladih – revidirana verzija za najupućeniju osobu*. Osim toga, ispitane su sociodemografske karakteristike roditelja te su prikupljeni podatci o sreći, zadovoljstvu životom, razini stresa u protekloj godini te utjecaju COVID-19 krize i potresa na roditelje.

Rezultati dobiveni istraživanjem upućuju na pozitivnu povezanost između psihološke otpornosti roditelja i njihove djece, kao i na pozitivnu povezanost između sreće i životnog zadovoljstva roditelja te otpornosti njihove djece. Nadalje, pokazalo se da ne postoji povezanost između otpornosti roditelja te sljedećih varijabli: dob roditelja, stupanj obrazovanja, broj djece, potresi. Međutim, potvrđena je pretpostavka da će roditelji veće psihološke otpornosti doživjeti COVID-19 krizu manje stresno nego roditelji slabije psihološke otpornosti.

Ključne riječi: dijete, dobrobiti, otpornost, rizični i zaštitni čimbenici, roditelj, stres

SUMMARY

The aim of this paper is the relationship of parents' well-being with children's resilience. The objectives of this research were to examine the relationship between well-being of parents (happiness and life satisfaction) and psychological resilience of children and to examine which of the taken variables (age, level of education, number of children, COVID-19 crisis and earthquakes) were related to parental resilience. The research was conducted on a sample of 225 respondents, parents of children aged 2 to 7 years. Data for the purposes of the research was collected during May and June 2021 through an online questionnaire. The main part of the questionnaire consisted of two pre-existing questionnaires: *The 10-item Connor-Davidson Resilience Scale* and *The Child and Youth Resilience Measure – Revised Person Most Knowledgeable version*. In addition, the sociodemographic characteristics of parents were examined and data on happiness, life satisfaction, stress levels in the past year and the impact of the COVID-19 crisis and earthquake on parents was collected.

The results obtained by the research suggest a positive correlation between the psychological resilience of parents and their children, as well as the positive correlation between happiness and life satisfaction of parents and the resilience of their children. Furthermore, there was no correlation between parental resilience and the following variables: parental age, education level, number of children, earthquakes. However, the hypothesis was confirmed that parents of higher psychological resilience would experience the COVID-19 crisis less stressfully than parents of weaker psychological resilience.

Keywords: child, well-being, resilience, risk and protective factors, parent, stress

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Psihološka otpornost.....	2
1.2. Otpornost djece.....	4
1.3. Dobrobiti roditelja	6
1.3.1. Otpornost roditelja	7
1.3.2. Kvalitetno roditeljstvo	8
1.3.3. Čimbenici povezani s otpornosti roditelja	9
2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	11
2.1. Cilj istraživanja.....	11
2.2. Problemi i hipoteze istraživanja	11
2.3. Ispitanici	12
2.4. Postupak.....	12
2.5. Mjerni instrumenti	13
2.5.1. Connor-Davidson skala otpornosti od 10 čestica.....	13
2.5.2. Mjera otpornosti djece i mladih – revidirana verzija za najupućeniju osobu	14
3. REZULTATI I RASPRAVA	15
3.1. Deskriptivna statistika	15
3.2. Otpornost djece.....	16
3.3. Otpornost roditelja.....	17
3.4. Korelacija ispitivanih varijabli	18
3.4.1. Povezanost roditeljske dobrobiti i otpornosti djece	19
3.4.2. Povezanost roditeljske otpornosti i roditeljskih demografskih karakteristika	20
3.4.3. Povezanost roditeljske otpornosti i doživljenih stresora.....	21
4. ZAKLJUČAK	24
LITERATURA.....	25
PRILOZI.....	29
Popis tablica.....	29
Upitnik: Psihološka otpornost roditelja i djece.....	30
Izjava o izvornosti diplomskog rada.....	33

1. UVOD

Život svakog pojedinca prepun je različitih izazova te prepreka u njihovom savladavanju. Dok se neki pojedinci uspješno suočavaju s preprekama te brzo oporavljaju od neuspjeha, nekima to uspjeva jako teško ili čak nikako (Miljković, 2017). Navedeno se može objasniti upravo na temelju koncepta psihološke otpornosti. Naime, razina otpornosti koju pojedinac posjeduje uvjetuje koliko uspješno će se on nositi s nepovoljnim situacijama na koje nailazi. Proučavanje pojedinaca koji napreduju i postižu uspjehe unatoč negativnim životnim okolnostima dovelo je do sagledavanja načina kako možemo poticati uspjeh i zdravi razvoj djece i mladih unatoč postojećim rizicima (Masten, 2011; prema Cefai i sur., 2015).

Pojam otpornosti se u literaturi spominje u različitim kontekstima i na različite načine već stoljećima, pa je tako Darwin još 1859. godine govorio o otpornosti u smislu kapaciteta za uspješnu prilagodbu promjenjivoj okolini. Međutim, psihološka otpornost je postala temom istraživanja tek sredinom sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Tada je uočeno da neka djeca i mladi ostaju psihološki zdravi unatoč brojnim nepovoljnim i rizičnim okolinskim čimbenicima (Miljković, 2017). Stoga, otpornost se može definirati kao sposobnost pojedinca da se uspješno adaptira unatoč riziku i nedaćama, odnosno kao proces, kapacitet ili izlaz uspješne adaptacije unatoč izazovnim i opasnim okolnostima (Masten, Best i Garnezy, 1990; prema Bašić, 2009). Međutim, ne radi se samo o suočavanju s nedaćama i preživljavanju, već i o napredovanju i rastu unatoč rizicima. Otpornost je rezultat dinamične interakcije između unutarnjih prednosti pojedinca i kontekstualnih čimbenika. Tako sustavi u koje je dijete svakodnevno uključeno, kao što su obitelj, vršnjačka skupina i vrtić, imaju ključnu ulogu u usmjeravanju djetetova tjelesnoga, socijalnoga, emocionalnoga i kognitivnoga razvoja u zdravom smjeru, čak i unatoč rizicima (Masten, 2011; prema Cefai i sur., 2015).

Dosadašnja istraživanja psihološke otpornosti su većinom usmjerena na otpornost djece. S druge strane, otpornost i dobrobit roditelja slabije su istražene teme unatoč široko poznatoj činjenici da funkcioniranje roditelja ima duboki učinak na razvoj djeteta u vrijeme nedaća (Ungar, 2004; prema Gavidia-Payne, Denny, Davis, Francis i Jackson, 2015). Naime, brojni su istraživači zaključili da je način na koji roditelji reagiraju na stresore od velike važnosti u određivanju ishoda za sebe i svoju djecu. Roditelji će vjerojatnije postići zdrave i povoljne ishode ako su otporni (Center for the Study of Social Policy [CSSP], 2018).

1.1. Psihološka otpornost

Brojni su autori pokušali definirati pojam psihološke otpornosti na različit način, iako je svim definicijama značenje generalno isto ili slično. Tako Masten, Best i Garmezy (1990; prema McCarthy, Laing i Walker, 2004) otpornost definiraju kao proces, sposobnost ili ishod uspješne prilagodbe unatoč izazovnim ili prijetećim okolnostima. Newman (2002; prema Doležal, 2006: 88) otpornost shvaća kao „pozitivnu adaptaciju u situacijama kada su poteškoće – bilo osobne, obiteljske ili one iz okoline – ekstremno velike da možemo očekivati kako će kognitivne i funkcionalne sposobnosti pojedinca izloženog ovim poteškoćama biti oštećene“.

Otpornost se može definirati i kao sposobnost pojedinca, grupe ili zajednice da prođe kroz rizične situacije, prevlada ih, ali ih ne zaboravi, već iskoristi kao izvore jačanja i učenja (Assis, Pesce i Avanci, 2006; prema Pasqualotto, Löhr i Stoltz, 2015). Sličnog mišljenja je i Walsh (1998; prema Doležal, 2006) po kojemu je značaj otpornosti u tome što ljudi, unatoč raznim nedaćama kojima su pogođeni, mogu iz njih izaći kao pobjednici te ponovno preuzeti kontrolu nad svojim životom, ali i obogatiti svoj život novim iskustvom. Neki autori (Delale, 2001; prema Doležal, 2006) opisuju otpornost i kao okvirni sustav vjerovanja kroz koji pojedinac procjenjuje situacije u svojoj okolini. Na taj način pojedinac definira situacije kao izazov i mogućnost za djelovanje s razumijevanjem i ustrajanjem u savladavanju problema i prepreka, putem ovladavanja okolinom i individualne prilagodbe.

Prema Ajdukoviću (2000; prema Bašić, 2009), pojam otpornosti se odnosi na tri različita aspekta: postizanje pozitivnih razvojnih ishoda unatoč visokorizičnoj situaciji (npr. nadvladavanje kumulativnog rizika), ustrajanje s ciljem zadržavanja ili uspostavljanja kompetentnosti u prijetećim situacijama ili kriznim događajima (npr. djelotvorno suočavanje s razvodom braka roditelja) te uspješan oporavak od stresnih i traumatičnih događaja (npr. u slučajevima zlostavljanja).

Može se zaključiti da je otpornost posljedica izloženosti rizičnim i stresnim situacijama, a ne rezultat izbjegavanja rizika. Stoga, može se reći i da je otpornost aktivan proces. Robert Louis Stevenson je ovo metaforički opisao rečenicom: „Život nije posao nošenja dobrih karata, nego dobro igranje siromašnim rukama“ (Bašić, 2009: 194). Psihološki otporne osobe mogu uspješno manipulirati onime što ih okružuje kako bi se izolirale od negativnih posljedica štetnih događaja te su sposobne pozitivno se adaptirati u kontekstu

životnih nedaća i dočekati se na noge. Ponekad i vrlo stresne, pa čak i traumatične životne situacije, rezultiraju psihološkim napretkom, odnosno, posttraumatskim rastom. Istraživanja pokazuju da 30-90% ljudi koji su doživjeli traumu izvještava o barem nekim pozitivnim promjenama koje su se nakon toga dogodile (Linley i Joseph, 2002; prema Miljković, 2017).

Literatura o otpornosti usredotočena je na dvije oprečne vrste čimbenika koji uvelike utječu na razinu otpornosti pojedinca: rizični i zaštitni čimbenici. Rizični čimbenici su potencijalno negativne situacije koje izazivaju nemogućnost pojedinca da se prilagodi okolini (Pasqualotto, Löhr i Stoltz, 2015). S druge strane, te situacije mogu ublažiti ili smanjiti zaštitni čimbenici. Oni se definiraju kao unutarnje i vanjske snage koje pojedincu pomažu da se uspješno odupre nedaćama ili barem umanju utjecaj rizičnih čimbenika (Fraser, 1998; prema Doležal, 2006). I rizične i zaštitne čimbenike može se podijeliti na tri osnovne razine: individualna (biološke i psihološke karakteristike), obitelj te okolina (škola, posao, zajednica) (Fraser, 2004; prema Acle-Tomasini, Martínez-Basurto i Lozada-García, 2016). Također, rizični i zaštitni čimbenici mogu varirati ovisno o vrsti nepovoljne okolnosti, mehanizmu/načinu odupiranja nedaćama te životnoj fazi u kojoj se pojedinac nalazi. Naime, zaštitni čimbenici u jednom kontekstu mogu biti ranjivost u drugom, odnosno, ono što za jednog pojedinca predstavlja zaštitni čimbenik, drugome može biti rizik (Rutter, 1999; prema Turliuc, Măirean i Dănilă, 2013).

Prema istraživanjima Bernarda (1991; prema Gazdek i Horvat, 2001) može se razlikovati pet kategorija osobina kod pojedinaca koje im pomažu u razvoju otpornosti:

1. socijalna kompetentnost i izražavanje prosocijalnog ponašanja (prilagodljivost, empatija, brižnost, dobre komunikacijske vještine, smisao za humor);
2. dobro razvijene vještine rješavanja problema (planiranje, imaginacija, kritička svijest, snalažljivost, inicijativa);
3. autonomija (jak osjećaj identiteta i vrijednosti, samopoštovanje, samodisciplina, sposobnost neovisnog djelovanja);
4. religijska i duhovna angažiranost (stabilan sustav vjerovanja, osjećaj korisnosti i pripadnosti zajednici);
5. osjećaj za svrhu i budućnost (posebni interesi, motiviranost za uspjeh, usmjerenost cilju, ustrajnost, postojanje nade, zdrava očekivanja).

1.2. Otpornost djece

Istraživanjima se došlo do spoznaje da neka djeca i mladi, unatoč jako rizičnim uvjetima odrastanja, uspijevaju „preživjeti“ te razvijaju vještine koje će im osigurati i omogućiti odgovorno i sposobno odrastanje (McWhirter, 1993; prema Bašić, 2009). Teoretski svatko može biti sposoban i kompetentan, međutim, samo onaj tko je bio izložen znatnim rizicima može se smatrati „otpornim“ (Meschke i Patterson, 2003; prema Bašić, 2009).

Poznato je da prvih pet godina djetinjstva predstavlja kritično i ključno razdoblje ljudskog razvoja i snažno utječe na razvoj djeteta kasnije u životu (Insana i sur., 2016; prema LaBrenz, Baiden, Findley, Tennant i Chakravarty, 2020). Ako su djeca u tom razdoblju izložena visokim razinama stresa, kod njih može doći do prekomjerne reakcije na stres i povećane razine kortizola, što ima negativan utjecaj na razvoj mladog mozga. Razvojni psiholozi i neurobiolozi su uistinu prepoznali i dokazali da izloženost nepovoljnim iskustvima u djetinjstvu i kronični stres tijekom prvih godina života mogu značajno poremetiti normalan razvoj mozga, uključujući smanjenu debljinu u nekim područjima mozga (White i Webster-Stratton, 2014; prema LaBrenz, Baiden, Findley, Tennant i Chakravarty, 2020). Stoga je od ključne važnosti razvijati otpornost kod djece, kako bi se mogla uspješno nositi s krizama i stresnim situacijama na koje nailaze.

Anthony (1974; prema Gazdek i Horvat, 2001) je pokušao demonstrirati i oživjeti koncept otpornog (neranjivog) djeteta prema analogiji uključujući tri lutke: jedna lutka je sačinjena od plastike, jedna od stakla, a jedna od čelika. Kada bi sve tri lutke izložili istom riziku, u ovom slučaju udarcu čekića, ishod bi bio različit. Staklena lutka bi se razbila, plastična ostala trajno udubljena, a čelična bi ostala gotovo neoštećena. Po sličnom principu funkcionira i koncept otpornosti, odnosno, na neke će pojedince određena rizična situacija djelovati iznimno nepovoljno, dok drugi taj rizik skoro pa neće ni osjetiti.

Provedena su mnoga značajna longitudinalna istraživanja o ishodima izloženosti djece rizičnim čimbenicima. U jednom od najambicioznijih istraživanja otpornosti djece, Werner i suradnici (Werner, 1992; prema Rak i Patterson, 1996) pratili su napredak 200 visokorizične djece na Havajima u razdoblju od njihova rođenja do 32. godine života. Sudionici uključeni u istraživanje iskusili su kombinaciju četiri ili više čimbenika rizika: siromaštvo, perinatalni stres, obiteljski nesklad, razvod, alkoholizam roditelja i mentalne bolesti roditelja. Ipak, čak i s više čimbenika rizika, jedno od troje ove visokorizične djece ($N = 72$) je izraslo u

kompetentne mlade osobe koje su do 18. godine bile sposobne voljeti, dobro raditi i očekivati dobro. Do 32. godine, kada su posljednji put promatrani, većina visokorizičnih mladih koji su imali problema u adolescenciji, postali su učinkovitiji. Još jedno značajno istraživanje proveo je Rutter (1979; prema Rak i Patterson, 1996) koji je proučavao i usporedio uzorak djece s otoka Wight (Engleska) i djece iz siromašnog unutarnjeg okruga u Londonu koja su doživjela roditeljski bračni nesklad, nizak socioekonomski status, prenapučenost ili preveliku obitelj, roditeljski kriminal, psihijatrijski poremećaj majke ili smještaj u socijalnu skrb. Otkrio je da jedan stresor nema značajan utjecaj, ali kombinacije dva ili više stresora umanjuju vjerojatnost pozitivnih ishoda, a dodatni stresori povećavaju utjecaj svih drugih postojećih stresora. Ova istraživanja o otpornosti djece, ali i brojna druga, identificirala su, kroz povijest različitih sudionika, zaštitne čimbenike za koje se čini da su ublažili negativan utjecaj identificiranih rizika. Neki od zaštitnih čimbenika razmatrani su u nastavku.

Garnezy (1991; prema Condly, 2006) je jedan od prvih i značajnijih istraživača otpornosti djece, koji je na temelju dosadašnjih istraživanja identificirao tri kategorije zaštitnih varijabli koje promoviraju otpornost kod djece:

1. Individualne karakteristike – laki temperament, visoka inteligencija, socijalna orijentacija i odgovori na promjene te dobre vještine sučeljavanja. Djeca visoke inteligencije otpornija su jer bolje razumiju što im se događa, znaju razlikovati ono što mogu kontrolirati, od onog što ne mogu, znaju odabrati učinkovite metode suočavanja te znaju odabrati okruženje koje će im pružiti podršku. Što se tiče lakog temperamenta, on je očit odmalena, a dopušta djetetu da se lakše uključi i uklopi u okolinu, jer su pojedinci lakog temperamenta većinom svima dragi te se ne samosažaljevaju.
2. Obiteljske karakteristike – pozitivan odnos s barem jednim roditeljem, obiteljska kohezija, toplina, harmonija te izostanak zanemarivanja. Roditelji djece koja su pokazala otpornost na stres imaju pozitivnije roditeljske stavove, više su uključeni u živote svoje djece i pružaju više i bolje smjernice. Također, značajnima su se pokazala pozitivna očekivanja roditelja o djetetovoj budućnosti, očeva uključenost u odgoj djece i stabilna obiteljska situacija.
3. Vanjska podrška – institucijski i ekonomski čimbenici, vanjski uvjeti i sustavi socijalne potpore, kao i individualna upotreba tih uvjeta.

1.3. Dobrobiti roditelja

Dok su se istraživanja otpornosti većinom usredotočila na dobrobiti djece te otpornost obitelji u cjelini, otpornosti i dobrobiti roditelja se pridaje nešto manje pozornosti. Pojam dobrobiti označava stanje koje prvenstveno ovisi o percepciji pojedinca, a odnosi se na optimalno psihološko funkcioniranje i iskustvo (Tatalović Vorkapić i Lončarić, 2014). U znanstvenoj literaturi razlikuju se pojmovi subjektivne i objektivne dobrobiti. Subjektivna dobrobit se odnosi na specifično iskustvo vlastitog života te može biti mjerena metodama samoprocjene, dok se objektivna dobrobit sastoji od niza mjerljivih socijalnih ili ekonomskih indikatora koje teoretičari smatraju odrednicama kvalitete života (Eger i Maridal, 2015; prema Vukadin, Novak i Križan, 2016). Subjektivnu dobrobit čine emocionalne reakcije ljudi, zadovoljstvo u pojedinim životnim domenama te opće procjene zadovoljstva životom. Emocionalne reakcije čine pozitivni (npr. radost, ponos, sreća) i negativni afekti (npr. strah, depresija, ljutnja, stres). Zadovoljstvo životom može se odnositi na zadovoljstvo prošlošću, ali i budućnošću, a domene koje se izdvajaju su posao, obitelj, slobodno vrijeme, zdravlje i slično (Vuletić i sur., 2011).

Sreća, kao jedan od pozitivnih afekata, se često koristi za opisivanje trenutnih ugodnih emocija, dok se zadovoljstvo životom koristi za dugoročnu kognitivnu evaluaciju života u cijelosti (Vukadin, Novak i Križan, 2016). Rezultati istraživanja subjektivne dobrobiti u EU iz 2011. godine pokazuju kako ispitanici razlikuju zadovoljstvo životom u cjelini (kognitivni aspekt subjektivne dobrobiti) i osjećaj sreće (emocionalni aspekt subjektivne dobrobiti). Između te dvije mjere postoji jasna statistička veza koja je umjerena ($r = 0.65$), no pokazuje da ispitanici razlikuju ta dva koncepta (Anderson, Dubois, Leončikas i Sandor, 2012; prema Vukadin, Novak i Križan, 2016). Jedno od mogućih objašnjenja je da ljudi mogu ignorirati neke negativne emocionalne reakcije, ali i dalje imati svijest o nekim nepoželjnim čimbenicima u svom životu. Drugo, afektivne reakcije često su kratkog trajanja i odgovor su na neposrednu situaciju, dok procjena zadovoljstva životom može odražavati dugoročnu perspektivu. Treće, afektivne reakcije mogu biti odraz nesvjesnih motiva i tjelesnih stanja u puno većem opsegu nego kognitivne procjene zadovoljstva životom koje su većinom odraz svjesnih vrijednosti i ciljeva (Pavot i Diener, 1993; prema Vukadin, Novak i Križan, 2016).

Kada je riječ o negativnim afektima, konkretno roditeljski stres se promatra kao roditeljsku percepciju neadekvatnih financijskih, emocionalnih, fizičkih i socijalnih resursa koji bi omogućili uspješno nošenje s nepovoljnim životnim situacijama, odnosno, kao

nesposobnost ili nemogućnost prilagodbe i funkcioniranja s nadolazećim životnim krizama. Neki pojedinci pod utjecajem stresnog događaja unaprijede svoje roditeljske vještine te se osjećaju kompetentnijima za roditeljsku ulogu, dok kod drugih može doći i do povećanja stresa (Crnić i Greenberg, 1990, Webster-Stratton, 1990; prema Milić Babić, 2012). Stoga je psihološka otpornost od velikog značaja za optimalno psihološko funkcioniranje pojedinca jer ga gura da ustraje bez obzira na izazove s kojima se na svom životnom putu susreće. U ovom radu, pažnja je posvećena upravo otpornosti roditelja, stoga će se u nastavku nešto detaljnije govoriti o tom terminu.

1.3.1. Otpornost roditelja

Unatoč nešto slabijoj istraženosti otpornosti roditelja, iz istraživanja otpornosti djece i obitelji može se izvući niz povezanih konstrukta. Tako su roditeljska snaga, međusobno razumijevanje roditelja, roditeljski stilovi i postupci te razina funkcionalnosti i organizacije roditelja ključni čimbenici u procesu uspješnog suočavanja obitelji s proživljenim nedaćama (Gavidia-Payne i sur., 2015). Kada je riječ o otpornosti roditelja, ona je najviše istražena u kontekstu atipičnih populacija u kojima se pojam rizika povezuje s invaliditetom, socio-ekonomskom deprivacijom i drugim okolinskim čimbenicima. Tako su, primjerice, Gardner i Harmon (2002) utvrdili da su roditelji djece s intelektualnim teškoćama otporni upravo zbog svojih pozitivnih stavova te učinkovite upotrebe resursa unatoč poteškoćama i izazovima s kojima se susreću u odgoju svoje djece.

Gavidia-Payne i suradnici (2015) nude svoju definiciju otpornosti roditelja kao sposobnosti da svojoj djeci pruži kompetentno i kvalitetno roditeljstvo unatoč značajnom riziku i nepovoljnim okolnostima. Dakle, roditeljska otpornost će se očitovati kroz korištenje vlastitih osobnih resursa, uključujući vještine, snage i znanje za uspješno rješavanje problema u pružanju kvalitetnog roditeljstva.

Roditeljstvo ponekad može biti izuzetno stresno za pojedince, a taj stres uzrokuju pritisci (stresori) koji se vrše na roditelje osobno i u odnosu na njihovo dijete (CSSP, 2018):

- tipični događaji i životne promjene (npr. selidba u novi grad ili nemogućnost smirivanja uplakanog djeteta),

- neočekivani događaji (npr. gubitak posla ili otkrivanje zdravstvenog problema kod djeteta),
- individualni čimbenici (npr. zlouporaba supstanci ili traumatska iskustva),
- društveni čimbenici (npr. problemi u vezi ili osjećaj usamljenosti i izolacije),
- uvjeti unutar zajednice, društva ili okoliša (npr. konstantno siromaštvo, rasizam ili prirodna katastrofa).

Stoga, roditelji su otporni kada mogu iskoristiti svoju unutarnju snagu za proaktivno suočavanje s osobnim izazovima i onima u vezi sa svojim djetetom, upravljati nevoljama, liječiti posljedice traume i napredovati s obzirom na karakteristike i okolnosti njihove obitelji. Pokazivanje otpornosti povećava samoefikasnost roditelja jer mogu vidjeti dokaze o svojoj sposobnosti da se suoče s izazovima kompetentno i donositi mudre odluke o rješavanju izazova. Nadalje, otpornost roditelja ima pozitivan učinak na roditelja, dijete te na odnos između roditelja i djeteta. Upravljajući stresorom, roditelji se osjećaju bolje te mogu svom djetetu pružiti kvalitetniju njegu, što mu omogućuje stvaranje sigurne privrženosti. Na taj se način potiče i razvoj otpornosti kod djece kada se suoče sa stresom (CSSP, 2018).

1.3.2. Kvalitetno roditeljstvo

Razumijevanje karakteristika kvalitetnog roditeljstva ključno je za konceptualizaciju otpornosti roditelja. Crawford (2011) definira kvalitetno roditeljstvo kao sposobnost uspješnog odgovaranja na promjenjive potrebe djece. Osim pružanja djeci osnovnih elemenata njege kao što su prikladna odjeća, prehrana, mjesto stanovanja i zdravstvena zaštita, kvalitetno roditeljstvo uključuje i sposobnost odgađanja zadovoljenja dječjih nagona, toleriranje frustracije, nenanošenje štete djetetu, uravnotežavanje naklonosti prema djetetu s razvojem discipline, dosljedno reagiranje na dječje ponašanje i sudjelovanje u djetetovu životu unutar zajednice (Armstrong i sur., 2005).

U Wernerovoj (1995; prema Gavidia-Payne i sur., 2015) longitudinalnoj studiji na 698 havajske djece, istaknuta je važnost sigurne privrženosti. Otpornost djece bila je povezana s majčinim karakteristikama topline, naklonosti i prilagodljivosti, što je djecu potaknulo da razviju obrazac suočavanja s nedaćama, koji uključuje autonomiju te sposobnost traženja

pomoći. Dakle, kvalitetno roditeljstvo se može okarakterizirati kao rezultat sveobuhvatnog sustava roditeljske otpornosti, koji uključuje postojanje i rizičnih i zaštitnih čimbenika.

1.3.3. Čimbenici povezani s otpornosti roditelja

Među populacijama sa specifičnim karakteristikama (npr. roditelji djece s intelektualnim teškoćama ili roditelji adolescenti) identificirani su određeni čimbenici koje se može povezati s otpornosti roditelja. Kroz istraživanja koja su provedena među takvim populacijama može se vidjeti da se otpornost roditelja povezuje s financijskim statusom, zrelošću roditelja, samopoštovanjem, pozitivnim stavovima, dobrim odnosom s vlastitim roditeljima, bračnom harmonijom, organizacijskim sposobnostima i slično (Gardner i Harmon, 2002).

Postoji niz utjecaja koji mogu djelovati kao zaštitni ili rizični čimbenici te koji mogu utjecati na razinu otpornosti roditelja (Gutman, 2008; prema Gavidia-Payne i sur., 2015). Predložen je konceptualni model koji se sastoji od četiri dimenzije zaštite: psihološka dobrobit roditelja, samoefikasnost, obiteljsko funkcioniranje te socijalna povezanost. Također, u ovaj su model uključeni i utjecaji djece (npr. temperament, sposobnost), kao i obiteljske karakteristike (npr. socioekonomski status, obiteljska struktura).

Dobro je poznato da su psihološka dobrobit roditelja i mentalno zdravlje usko povezani s otpornosti roditelja (Armstrong i sur., 2005). Mentalne bolesti narušavaju roditeljske sposobnosti, a depresija je povezana s roditeljskim poteškoćama i smanjenim zanimanjem majki za roditeljstvo. Loše psihološko zdravlje povezano je s niskom razinom otpornosti roditelja koji su doživjeli seksualno zlostavljanje u djetinjstvu, a smanjeni emocionalni stres kod roditelja povezan je s roditeljskom kompetentnosti (Conger i Conger, 2002, Roberts i sur., 2004; prema Gavidia-Payne i sur., 2015).

Samoefikasnost roditelja, odnosno uvjerenje roditelja u vlastitu sposobnost uspješnog obavljanja roditeljske uloge, povezana je s kvalitetnim roditeljstvom, niskom razinom stresa i pozitivnim ishodima djeteta (Jones i Prinz, 2005, Seigny i Loutzenhiser, 2009, Zubrick, Smith, Nicholson, Sanson i Jackiewicz, 2008; prema Gavidia-Payne i sur., 2015). Kao takva, samoefikasnost roditelja predstavlja ključni konstrukt koji je uključen u individualno funkcioniranje roditelja. U obiteljima djece s poremećajem iz autističnog spektra, roditelji s povećanom samoefikasnošću manje su pod stresom, a uočena je i povezanost između

povećane samoefikasnosti te smanjenog umora, anksioznosti i depresije među majkama djece s autizmom. Što se tiče utjecaja roditeljske samoefikasnosti na roditeljske kompetencije, ranija istraživanja pružaju dokaze koji ukazuju na njegovu posredničku zaštitnu ulogu protiv čimbenika rizika kao što su depresija majke i problemi u ponašanju djeteta (Day, Factor i Sziba-Day, 1994, Teti i Gelfand, 1991; prema Gavidia-Payne i sur., 2015).

Proučavanje obiteljskih procesa općenito je obuhvatilo niz modela koji uključuju koncepte važne za optimalno funkcioniranje obitelji. Ranija istraživanja temeljena na deficitu, koja su se usredotočila na obiteljsku disfunkciju i bolesti, ustupila su mjesto pristupu umjerenom na snage, u kojem se dinamički procesi (obiteljski sustavi vjerovanja, komunikacija, procesi, organizacijski obrasci) promatraju kao čimbenici koji doprinose obiteljskoj otpornosti (Walsh, 2011; prema Gavidia-Payne i sur., 2015). Nekoliko aspekata funkcioniranja obitelji istraženo je u kontekstu obitelji u siromaštvu i izloženosti stresu, dječjem invaliditetu i kroničnim bolestima. Uz neke iznimke (Berge i sur., 2012; prema Gavidia-Payne i sur., 2015), manje se istraživanja fokusiralo na funkcioniranje obitelji kao procesne varijable koja bi mogla biti pogodna za veću ili manju kvalitetu u roditeljskoj praksi. Temeljne aktivnosti obiteljskog života pružaju važan kontekstualni mehanizam kroz koji se može istražiti otpornost roditelja. Svakodnevne aktivnosti, rutine te značenja koja im roditelji i djeca pripisuju, predstavljaju značajne aspekte obiteljskog života. Teoretski ove aktivnosti imaju zaštitnu ulogu te se kroz njih mogu uspješno prilagoditi nepovoljnim okolnostima, što dovodi do odgoja i učenja, kako za djecu tako i za roditelje. Ispitivanje obiteljskih uvjerenja i rutina nudi značajne mogućnosti za konceptualiziranje onoga što predstavlja kvalitetno roditeljstvo i roditeljsku otpornost, posebno u različitim kulturološkim kontekstima (Spagnola i Fiese, 2007; prema Gavidia-Payne i sur., 2015).

Socijalna povezanost i bliski odnosi imaju zaštitnu ulogu u kriznim razdobljima (Masten i sur., 2011; prema Gavidia-Payne i sur., 2015). Sposobnost pružanja i primanja emocionalne i praktične podrške od obitelji i prijatelja sastavni je dio kvalitetnog roditeljstva, a važna je i za funkcioniranje obitelji te otpornost djece i adolescenata (Armstrong i sur., 2005). Prethodna istraživanja pokazala su vezu između povećane obiteljske podrške i otpornosti kod roditelja djece s dijagnosticiranim teškoćama u razvoju, a emocionalna i praktična podrška identificirana je kao važna za smanjenje razine stresa kod majki djece s intelektualnim teškoćama (Gardner i Harmon, 2002).

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj istraživanja

Literatura nudi oskudan broj istraživanja posvećenih psihološkoj otpornosti i dobrobiti roditelja, a s obzirom da su roditelji najvažnije i najutjecajnije osobe u djetetovom životu, jedan od ciljeva ovog istraživanja je ispitati povezanost dobrobiti roditelja i psihološke otpornosti njihove djece, dok je drugi cilj ispitati koje od uzetih varijabli su povezane s otpornosti roditelja.

2.2. Problemi i hipoteze istraživanja

Problem 1: Ispitati povezanost roditeljske dobrobiti i otpornosti djece.

Hipoteza 1.1: Roditelji s većom psihološkom otpornosti imat će djecu veće psihološke otpornosti.

Hipoteza 1.2: Roditelji koji su sretniji i zadovoljniji imat će otporniju djecu.

Problem 2: Ispitati povezanost roditeljske otpornosti i roditeljskih demografskih karakteristika.

Hipoteza 2.1: Roditelji s većom psihološkom otpornosti bit će stariji u odnosu na roditelje manje psihološke otpornosti.

Hipoteza 2.2: Roditelji s većom psihološkom otpornosti imat će viši stupanj obrazovanja.

Hipoteza 2.3: Roditelji s većom psihološkom otpornosti imat će manji broj djece nego roditelji s manjom psihološkom otpornosti.

Problem 3: Ispitati povezanost roditeljske otpornosti i doživljenih stresora.

Hipoteza 3.1: Na roditelje veće psihološke otpornosti situacija s COVID-19 imat će manje stresan utjecaj.

Hipoteza 3.2: Na roditelje s većom psihološkom otpornošću situacija s potresom neće utjecati previše negativno.

2.3. Ispitanici

Ovim je istraživanjem obuhvaćeno 225 ispitanika, od čega je njih 209 (92.9%) ženskog spola, a 16 (7.1%) muškog spola. U ispitanoj uzorku su isključivo roditelji koji imaju barem jedno dijete u dobi od 2. do 7. godine života. Dob roditelja je u rasponu od 24 do 53 godine ($M = 35.53$; $SD = 4.78$). Visoki stupanj obrazovanja ima čak 127 ispitanika, srednji stupanj obrazovanja ima njih 97, dok jedan ispitanik ima završen samo osnovni stupanj obrazovanja. Većina je ispitanika svoj socioekonomski status opisala kao prosječan ($N = 185$), 36 ih smatra da žive iznadprosječno, a 4 ispitanika svoju socioekonomsku situaciju opisuju kao ispodprosječnu. U bračnoj zajednici živi 210 ispitanih roditelja, 7 ih je razvedeno, 5 ih živi u izvanbračnoj zajednici, a 3 su roditelja samohrana. Najviše ispitanika ima dvoje djece ($N = 122$), zatim troje djece ($N = 48$), jedno dijete ($N = 42$), četvero djece ($N = 8$), petero djece ($N=3$), a po jedan ispitanik ima šestero te osmero djece.

2.4. Postupak

Podatci za potrebe ovog istraživanja prikupljeni su tijekom svibnja i lipnja 2021. godine putem on-line upitnika složenog u Google Forms alatu. Na samom početku upitnika, ispitanici su informirani o temi i svrsi istraživanja. Također, dano im je do znanja da je upitnik u potpunosti anonimn i da će se rezultati koristiti isključivo u svrhu izrade ovog diplomskog rada. Za ispunjavanje upitnika bilo je potrebno okvirno 5 minuta, a za dodatna pitanja ispitanici su imali priliku uputiti mail na priložene adrese ispitivača. Prvi dio upitnika ispitivao je sociodemografske karakteristike uzorka, a zatim su ispitanici trebali iznijeti svoje stavove o navedenim tvrdnjama označivši za svaku tvrdnju samo jedan od ponuđenih odgovora. Za jedan dio tvrdnji su trebali označiti u kojoj se mjeri odnosi na njih same, a za drugi dio tvrdnji koliko se odnosi na njihovo dijete.

2.5. Mjerni instrumenti

U istraživanju su korišteni sljedeći mjerni instrumenti: *Connor-Davidson skala otpornosti od 10 čestica* (CD-RISC-10; engl. *The 10-item Connor-Davidson Resilience Scale*) i *Mjera otpornosti djece i mladih – revidirana verzija za najpućeniju osobu* (PMK-CYRM-R; engl. *Child and Youth Resilience Measure – Revised Person Most Knowledgeable version*).

U uvodnom dijelu upitnika prikupljeni su sociodemografski podaci o ispitanicima: spol, dob, stupanj obrazovanja, broj stanovnika mjesta u kojem žive, socioekonomski status, bračni status te koliko djece imaju.

Na kraju upitnika, ispitanici su trebali odgovoriti na nekoliko dodatnih čestica koje su formulirane kao Likertove skale od 1 do 10:

- Koliko ste općenito sretni? (1 – izrazito nesretan; 10 – izrazito sretan)
- Koliko ste općenito zadovoljni svojim životom? (1 – izrazito nezadovoljan; 10 – izrazito zadovoljan)
- Kako je na Vas i Vašu obitelj utjecala situacija s COVID-19 krizom? (1 – izrazito negativno; 10 – izrazito pozitivno)
- Ako ste iz područja pogođenog potresima: kako su na Vas i Vašu obitelj utjecali potres i njegove posljedice? (1 – nisu previše utjecali; 10 – imali su jako negativan utjecaj)

2.5.1. Connor-Davidson skala otpornosti od 10 čestica

Connor-Davidson skala otpornosti od 10 čestica (*The 10-item Connor-Davidson Resilience Scale*) je upitnik koji mjeri otpornost, odnosno koliko je osoba sposobna za oporavak od stresnih događaja, tragedija ili trauma (Davidson, 2018). Ovu su skalu razvila dva psihijatra, Kathryn M. Connor i Jonathan R.T. Davidson, kao rezultat rada s pacijentima s PTSP-om u svojoj kliničkoj praksi. *Connor-Davidson skala otpornosti* izvorno se sastoji od 25 čestica, ali postoje i dvije kraće verzije, jedna s dvije čestice te jedna s deset čestica. U ovom je istraživanju korištena verzija s deset čestica koju su uredili dr. Campbell-Sills i Stein na temelju faktorske analize. Skala mjeri nekoliko komponenti otpornosti: sposobnost prilagođavanja promjenama, suočavanja s onim što dolazi, nošenja sa stresom, sposobnost

zadržavanja koncentracije i jasnog razmišljanja, sposobnost da se ne obeshrabri pred neuspjehom te sposobnost nošenja s neugodnim osjećajima poput ljutnje, boli ili tuge. Upitnik funkcionira tako da ispitanik svaku česticu ocijeni bodovima u rasponu od 0 do 4, s obzirom na to u kojoj se mjeri određena tvrdnja odnosi na njega (0 – Uopće se ne odnosi na mene; 4 – Skoro uvijek se odnosi na mene). Ukupni rezultat dobiven je zbrajanjem odgovora na sve čestice i može se kretati u rasponu od 0 do 40, s tim da su veći rezultati pokazatelj visoke otpornosti (Davidson, 2018).

2.5.2. Mjera otpornosti djece i mladih – revidirana verzija za najupućeniju osobu

Mjera otpornosti djece i mladih (Child and Youth Resilience Measure) je upitnik koji sadrži pitanja osmišljena kako bi nam pomogla da bolje razumijemo kako se dijete nosi sa svakodnevnim životom i kakvu ulogu ljudi oko njega imaju u suočavanju sa svakodnevnim izazovima (Resilience Research Centre [RRC], 2018). Razvijen je u sklopu Međunarodnog projekta otpornosti u Resilience Research Centru koji je uključio 14 zajednica u 11 zemalja svijeta. Nakon nekoliko prerada, došlo se do kraće verzije od 17 čestica, a postoje različite verzije s obzirom na dob ispitanika (za djecu, odrasle i mlade) te verzija koju ne ispunjava osoba čiju otpornost istražujemo, već netko tko je dobro informiran o životu ispitanika (PMK – *person most knowledgeable*). PMK je netko tko dobro poznaje pojedinca koji sudjeluje u istraživanju, a to može biti roditelj, skrbnik, stariji brat i sestra, učitelj, odgojitelj i drugi koji imaju značajnu ulogu u životu pojedinca i upoznati su s njihovim izazovima, mogućnostima i resursima. U ovom je istraživanju korištena verzija u kojoj su roditelji procjenjivali u kojoj se mjeri određene tvrdnje odnose na njihovo dijete. Upitnik *Mjera otpornosti djece i mladih – revidirana verzija za najupućeniju osobu* se izvorno sastoji od dvije subskale (osobna otpornost i otpornost njegovatelja/skrbnika), međutim za potrebe ovog istraživanja odabrana su samo pitanja koja su vezana za osobnu otpornost. Svaka tvrdnja procjenjivana je na skali Likertovog tipa od 1 do 5 (1 – Uopće se ne odnosi na moje dijete; 5 – Jako se odnosi na moje dijete). Ukupan rezultat formiran je zbrajanjem odgovora na svim česticama kako bi se dobio ukupan rezultat otpornosti pojedinaca u rasponu od 9 do 45, s tim da viši rezultati ukazuju na karakteristike povezane s otpornosti (Jefferies, McGarrigle i Ungar, 2018; RRC, 2018).

3. REZULTATI I RASPRAVA

Ovim je istraživanjem ispitana povezanost roditeljske dobrobiti i otpornosti djece te povezanost određenih varijabli s otpornosti roditelja. U nastavku rada prikazani su rezultati dobiveni statističkom obradom podataka te rasprava na temelju dobivenih i analiziranih rezultata.

3.1. Deskriptivna statistika

Tablica 1

Prikaz deskriptivnih statističkih vrijednosti varijabli

Varijabla	MIN	MAX	M	SD
Otpornost roditelja	1.00	4.00	3.09	0.57
Otpornost djece	2.67	5.00	4.38	0.49
Samoprocjena sreće roditelja	3	10	8.44	1.36
Samoprocjena zadovoljstva životom roditelja	3	10	8.57	1.43
Percepcija utjecaja situacije s COVID-19 krizom na ispitanikovu obitelj	1	10	6.11	1.96
Percepcija utjecaja potresa i njegovih posljedica na ispitanikovu obitelj	1	10	3.44	2.74

Napomena. MIN – minimum, MAX – maksimum, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija; N = 225, osim kod pitanja vezanog uz potres (N = 126)

Najprije su izračunate deskriptivne statističke vrijednosti koje su korištene u istraživanju, a rezultati su prikazani u tablici 1. Iz tablice 1, vidljivo je da u velikoj mjeri roditelji smatraju kako često pokazuju otpornost u određenim situacijama ($M = 3.09$; $SD = 0.57$). S druge strane, otpornost svoje djece roditelji ocjenjuju čak i višom nego vlastitu otpornost ($M = 4.38$; $SD = 0.49$). Nadalje, roditelji procjenjuju svoju sreću ($M = 8.44$; $SD = 1.36$) i zadovoljstvo životom ($M = 8.57$; $SD = 1.43$) vrlo visoko. Situacija s COVID-19 krizom nije imala prevelik utjecaj (neznatno više pozitivan nego negativan) na roditelje i život cijele obitelji ($M = 6.11$; $SD = 1.96$). Također, ispitanici koji su s područja pogođenog

potresima tvrde da ni potres nije previše utjecao na njihov život te život njihovih obitelji ($M = 3.44$; $SD = 2.74$).

3.2. Otpornost djece

Tablica 2

Učestalost odgovora na tvrdnjama upitnika *Mjera otpornosti djece i mladih – revidirana verzija za najupućeniju osobu*

Tvrdnje	Učestalost odgovora (%)				
	1	2	3	4	5
1. Suraduje i dijeli s drugim ljudima oko sebe.	0.9	0.9	13.3	43.1	41.8
2. Zna kako se ponašati u različitim situacijama (vrtić, kuća, crkva/džamija).	0	1.8	12.4	42.7	43.1
3. U njegovom društvu je zabavno i drugi se vole igrati s njim.	0	0.9	7.1	32.4	59.6
4. Osjeća da ga prijatelji podržavaju.	0	1.8	12	43.6	42.7
5. Osjeća da se uklapa u svom vrtiću.	1.8	1.8	7.1	28.4	60.9
6. Ima prijatelje koji brinu za njega kada mu je teško (npr. ako je bolesno ili je učinilo nešto loše).	2.7	3.6	13.8	37.3	42.7
7. Prema njemu se postupa pravedno.	0.4	0.9	11.6	37.8	49.3
8. Pružaju mu se prilike da pokaže drugima da odrasta te da može samostalno obavljati određene radnje.	0	0	2.7	28	69.3
9. Ima priliku učiti stvari koje će mu biti korisne kada odraste (npr. kuhanje, rad, pomaganje drugima).	0.4	1.8	4.9	29.8	63.1

Napomena. 1 = Uopće se ne odnosi na moje dijete; 2 = Malo se odnosi na moje dijete; 3 = Donekle se odnosi na moje dijete; 4 = Poprilično se odnosi na moje dijete; 5 = Jako se odnosi na moje dijete

U tablici 2 prikazane su učestalosti odgovora roditelja na tvrdnje vezane za njihovu djecu. Najveći postotak roditelja smatra da se njihovoj djeci u potpunosti pružaju prilike da pokažu drugima kako odrastaju te da mogu samostalno obavljati određene radnje (69.3%), dok 63.1% roditelja smatra da njihova djeca imaju dovoljno prilika učiti stvari koje će im biti korisne kada odrastu. Također, velik broj roditelja je mišljenja da njihovo dijete osjeća da se

potpuno uklapa u svom vrtiću (60.9%), a 59.6% roditelja tvrdi da je njihovo dijete jako zabavno te da se drugi vole igrati s njime. Niti jedan od 225 ispitanih roditelja ne smatra da se njegovo dijete ne zna ponašati u različitim situacijama, primjerice u crkvi, vrtiću, te svi roditelji tvrde da njihovo dijete ima prijatelje koji ga podržavaju. Dakle, na temelju ovih nekoliko izvučenih rezultata iz tablice, kao i iz ostatka priložene tablice, možemo vidjeti da roditelji uglavnom smatraju kako njihova djeca posjeduju karakteristike koje ih čine otpornima.

3.3. Otpornost roditelja

Tablica 3

Učestalost odgovora na tvrdnjama upitnika *Connor-Davidson skala otpornosti od 10 čestica*

Tvrdnje	Učestalost odgovora (%)				
	0	1	2	3	4
1. Mogu se prilagoditi promjenama.	0.4	1.3	12.4	45.3	40.4
2. Mogu se nositi sa svim izazovima.	0	1.8	14.7	53.8	29.8
3. Pokušavam probleme sagledati s vedrije strane.	1.3	3.1	15.1	35.1	45.3
4. Suočavanje sa stresom može me ojačati.	1.8	4.9	23.1	44.4	25.8
5. Nastojim se vratiti uobičajenim aktivnostima nakon bolesti ili poteškoća.	0	0.9	8	27.1	64
6. Mogu ostvariti ciljeve unatoč preprekama.	0	0.4	12	56	31.6
7. Mogu ostati fokusiran iako sam pod pritiskom.	0.4	4.9	21.8	49.3	23.6
8. Neuspjeh me ne može tako lako obeshrabriti.	1.8	6.7	25.8	44.9	20.9
9. Smatram da sam (psihički) jaka osoba.	0.9	4	16.9	39.6	38.7
10. Mogu se nositi s neugodnim osjećajima.	0.9	4.9	26.2	38.2	29.8

Napomena. 0 = Uopće se ne odnosi na mene; 1 = Rijetko se odnosi na mene; 2 = Ponekad se odnosi na mene; 3 = Često se odnosi na mene; 4 = Skoro uvijek se odnosi na mene

U tablici 3 prikazane su učestalosti odgovora roditelja na tvrdnje vezane za njih same. Visoki postotak ispitanika (64%) tvrdi da se skoro uvijek nastoji vratiti uobičajenim aktivnostima nakon bolesti ili poteškoća, a svi ispitanici smatraju da se ova tvrdnja barem nekada odnosi na njih. Također, relativno visoko roditelji ocjenjuju tvrdnju da pokušavaju

sagledati probleme s vedrije strane, pa ih tako 45.3% smatra da se tvrdnja skoro uvijek odnosi na njih, a 35.1% da se često odnosi na njih. Nadalje, 56% roditelja smatra da često, a 31.6% skoro uvijek, može ostvariti svoje ciljeve unatoč preprekama. Svi ispitanici smatraju da se barem donekle mogu nositi sa svim izazovima na koje nailaze te ostvarivati ciljeve unatoč preprekama. 44.4% ispitanika tvrdi da ih suočavanje sa stresom često ojača, a 44.9% njih smatra da ih neuspjeh ne može lako obeshrabriti. 45.3% roditelja se često uspješno prilagođava promjenama, a njih 40.4% skoro uvijek.

3.4. Korelacija ispitivanih varijabli

Tablica 4
Prikaz korelacije ispitivanih varijabli

		Sreća roditelja	Zadovoljstvo roditelja	Otpornost djece	Dob roditelja	Stupanj obrazovanja	Broj djece	Utjecaj COVID-19	Utjecaj potresa
Otpornost roditelja	<i>r</i>	0.42**	0.42**	0.36**	0.03	0.004	-0.03	0.15*	-0.08
	<i>p</i>	0.000	0.000	0.000	0.660	0.947	0.624	0.024	0.388
Sreća roditelja	<i>r</i>	1	0.88**	0.39**	-0.09	-0.01	-0.04	0.23**	-0.08
	<i>p</i>		0.000	0.000	0.211	0.877	0.600	0.000	0.351
Zadovoljstvo roditelja	<i>r</i>		1	0.37**	-0.09	0.07	0.02	0.25**	-0.10
	<i>p</i>			0.000	0.183	0.322	0.729	0.000	0.259
Otpornost djece	<i>r</i>			1	-0.19**	0.03	-0.04	-0.04	-0.23**
	<i>p</i>				0.005	0.618	0.518	0.549	0.009
Dob roditelja	<i>r</i>				1	-0.02	0.24**	-0.05	0.06
	<i>p</i>					0.807	0.000	0.467	0.553
Stupanj obrazovanja	<i>r</i>					1	-0.05	0.03	-0.29**
	<i>p</i>						0.440	0.668	0.001
Broj djece	<i>r</i>						1	-0.04	0.08
	<i>p</i>							0.510	0.398
Utjecaj COVID-19	<i>r</i>							1	-0.11
	<i>p</i>								0.209

Napomena. *r* = Pearsonov koeficijent korelacije; *p* = značajnost; ***p* < 0.01; **p* < 0.05

3.4.1. Povezanost roditeljske dobrobiti i otpornosti djece

Prvi problem ovog istraživanja je bio ispitati postoji li značajna povezanost između roditeljske dobrobiti i otpornosti njihove djece.

Prema hipotezi 1.1 pretpostavljalo se da će roditelji s većom psihološkom otpornosti imati djecu veće psihološke otpornosti. U tablici 4 vidljivi su rezultati koji potvrđuju hipotezu, odnosno postoji značajna pozitivna povezanost između psihološke otpornosti roditelja i njihove djece ($r = 0.36$, $p = 0.000$). Taj je rezultat u skladu s istraženom literaturom te već provedenim drugim istraživanjima. Naime, učinkovitim pokazivanjem roditeljske otpornosti (tj. upravljanjem stresom), roditelji se osjećaju kompetentnije te mogu pružiti kvalitetniju njegu i odgoj svom djetetu, što omogućuje djetetu stvaranje sigurne privrženosti te potiče razvoj otpornosti kod djece (Harper Browne, 2014). Također, u vrijeme krize, djeca često promatraju reakcije svojih roditelja na stres i tumače traumatični događaj na temelju emocionalnih odgovora svojih roditelja. Dakle, utvrđeno je da suočavanje roditelja sa stresom te općenito mentalno zdravlje roditelja utječu na dobrobit djece u slučajevima kriza (Brom i sur., 2009, Cummings, 2018, Endo i sur., 2007, Weems i sur., 2012; prema LaBrenz, Baiden, Findley, Tennant i Chakravarty, 2020). Još je jedno istraživanje ukazalo na nisku, ali značajnu, povezanost dobrobiti između roditelja i djece (Casas i sur., 2008; prema Vukadin, Novak i Križan, 2016). Nadalje, ako usporedimo rezultate iz tablica 2 i 3, koje sadrže učestalosti odgovora roditelja na pitanja vezana za vlastitu otpornost i otpornost djece, možemo vidjeti da roditelji smatraju svoju djecu otpornijom od sebe.

Prema hipotezi 1.2 pretpostavlja se da će roditelji koji su sretniji te zadovoljniji svojim životom imati otporniju djecu. Rezultati istraživanja potvrđuju ovu hipotezu, odnosno, pokazalo se da postoji značajna pozitivna povezanost između razine sreće roditelja i psihološke otpornosti njihove djece ($r = 0.39$, $p = 0.000$), kao i između zadovoljstva životom roditelja i otpornosti djece ($r = 0.37$, $p = 0.000$). Dobrobit roditelja (sreća i zadovoljstvo životom) smatra se važnim prediktorom roditeljskog ponašanja prema djetetu i kvalitete odnosa roditelja i djeteta, a samim time i djetetove prilagodbe i razvojnih ishoda (Belsky, 1984; prema Pećnik, 2013). Istraživanja su pokazala da je psihološka dobrobit roditelja povezana s njihovim odnosom prema djeci – roditelji s narušenom dobrobiti manje su uključeni u odgoj te djeci pružaju manje podrške i nadzora (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2006, Voydanoff i Donnelly, 1998; prema Pećnik, 2013). Iz navedenog možemo vidjeti da roditeljska dobrobit uistinu posljedično djeluje na otpornost djece.

3.4.2. Povezanost roditeljske otpornosti i roditeljskih demografskih karakteristika

Drugi problem istraživanja bio je ispitati povezanost roditeljske psihološke otpornosti i roditeljskih demografskih karakteristika (dob, stupanj obrazovanja, broj djece).

Prema hipotezi 2.1 pretpostavljeno je da će roditelji s većom psihološkom otpornosti biti stariji zbog svog stabilnijeg financijskog stanja te šireg znanja i vještina. Ipak, rezultati ovoga istraživanja nisu pokazali da postoji povezanost između ove dvije varijable ($r = 0.03$, $p = 0.660$). U literaturi nisu pronađena istraživanja o direktnoj povezanosti dobi roditelja s psihološkom otpornosti koja bi potvrdila ili opovrgnula ovu hipotezu i rezultat, ali iz literature srodne tematike može se vidjeti da je dob roditelja često značajan čimbenik koji potencijalno može utjecati na adaptaciju roditeljstvu što posredno vodi roditeljskoj otpornosti, pa tako i otpornosti njihove djece. Adolescentsko se razdoblje smatra nepovoljnim za roditeljstvo zbog psihološke nezrelosti pojedinaca, manjka roditeljskih vještina, neriješene krize identiteta, podcjenjivanja djetetovih potreba i sposobnosti i sl. Kao pogodnija dob za roditeljstvo smatra se mlađa odrasla dob koju prema Eriksonu obilježava uspostava ljubavi naspram izolacije. To je sposobnost predavanja sebe drugima i spremnost za odricanje i kompromis. S druge strane, srednja odrasla dob smatra se nepovoljnom zbog slabljenja roditeljskog zdravlja i njihove veće usredotočenosti na probleme (Lacković-Grgin, 2011; prema Pintar, 2018). Usporedbom rezultata ovog istraživanja s već postojećom literaturom, možemo ustanoviti da povezanost dobi i psihološke otpornosti roditelja vjerojatno nije linearna, odnosno, otpornost roditelja ne povećava se s godinama, već su najotporniji oni roditelji srednje dobi.

Hipoteza 2.2 pretpostavlja da će roditelji s većom psihološkom otpornosti imati viši stupanj obrazovanja. Ni ova hipoteza nije potvrđena, odnosno, ne postoji značajna povezanost između psihološke otpornosti roditelja i stupnja njihova obrazovanja ($r = 0.004$, $p = 0.947$). Također, ni povezanost ove dvije varijable nije dovoljno dobro istražena, ali iz literature srodne tematike mogu se izvući neki korisni podatci. Pa tako Colomeischi (2020) navodi da se obrazovan, optimističan i religiozan roditelj može bolje nositi sa stresom nego roditelj s nižim stupnjem obrazovanja, koji je pesimističan i nereligiozan. Slično tome, Diener (2000; prema Colomeischi, 2020) tvrdi da socioekonomska situacija, obrazovanje, zdravstveni sustav, zaposlenje te rekreativne aktivnosti imaju utjecaj na psihološku dobrobit pojedinca. Upravo bi iz navedenog mogli očekivati da će psihološki otporniji roditelji imati viši stupanj

obrazovanja, ali istraživanjem nismo uspjeli potvrditi ovu hipotezu. Nadalje, slučajni rezultat jednog istraživanja je pokazao da korelacija između očeve razine obrazovanja i djetetove otpornosti nije značajna, dok je povezanost majčine razine obrazovanja i djetetove otpornosti niska, ali pozitivna (Grotberg, 1995). Međutim, naše istraživanje nije pokazalo nikakvu značajnu povezanost između otpornosti djece i razine obrazovanja roditelja ($r = 0.03$, $p = 0.618$).

Hipoteza 2.3 pretpostavlja da će roditelji s većom psihološkom otpornosti imati manji broj djece. Dobiveni rezultati iščitani iz tablice 4 pokazuju kako ne postoji značajna povezanost između otpornosti roditelja i broja djece ($r = -0.03$, $p = 0.624$), dakle hipoteza 3 nije potvrđena. S druge strane, u literaturi se može pronaći podatak kako su istraživanjem roditeljskog stresa i suočavanja unutar ugroženih zajednica identificirani određeni zaštitni čimbenici za majke, a kao jedan od čimbenika majke navode dvoje djece ili jedno dijete (Ghate i Hazel, 2002; prema Hill, Stafford, Seaman, Ross i Daniel, 2007). Slično navodi i Pećnik (2013), koja tvrdi da roditelji s više djece u prosjeku iskazuju veći roditeljski stres od onih koji imaju jedno dijete. Također, o povezanosti broja djece i otpornosti roditelja govori Colomeischi (2020) koji tvrdi da je važan čimbenik otpornosti broj djece manji od četiri, s razmakom između djece od dvije godine, tako da roditelji mogu svakome djetetu pružiti jednaku pažnju. Prema istome autoru, obitelji s više od četvero djece osjećaju veću razinu stresa. S obzirom da je u uzorku ispitanika koji su sudjelovali u našem istraživanju mali postotak onih koji imaju više od troje djece, moguće je da zbog toga rezultati nisu u skladu s istraženom literaturom i drugim istraživanjima.

3.4.3. Povezanost roditeljske otpornosti i doživljenih stresora

Treći problem ovog istraživanja je ispitati povezanost psihološke otpornosti roditelja i doživljenih stresora (potres i COVID-19 kriza).

Stresna situacija ili stresor je svaka situacija koja zahtijeva od pojedinca aktiviranje dodatnih fizičkih i psihičkih potencijala kako bi joj se pojedinac prilagodio ili odupro (Havelka, 1998; prema Vuletić i sur., 2011). Situacija će predstavljati stresor samo u slučaju kada pojedinac procijeni da postoji neslaganje u postavljenim zahtjevima i mogućnostima pojedinca da se s njima suoči, kao i ako procijeni da nema dovoljno socijalne potpore koja bi mu pomogla u suočavanju. Pojam stresa ne odnosi se na sam događaj, nego na odgovor osobe

na taj događaj. Naime, reakcije na stres su subjektivne te će svaki pojedinac različito percipirati zahtjeve i pritiske koji su pred njim (Vuletić i sur., 2011). Dakle, iako su situacije poput potresa i COVID-19 krize na neki način utjecale na cjelokupnu pogođenu populaciju, ne mora značiti da su te situacije za sve pojedince predstavljale stresor.

Hipoteza 3.1 pretpostavlja da će na roditelje veće psihološke otpornosti situacija s COVID-19 krizom imati manje stresan utjecaj. Već smo iz tablice 1 mogli vidjeti kako roditelji tvrde da situacija s COVID-19 krizom nije imala prevelik utjecaj na njih (čak nešto više pozitivan nego negativan) ($M = 6.11$; $SD = 1.96$). Rezultati iščitani iz tablice 4 pokazuju da postoji značajna pozitivna povezanost između psihološke otpornosti roditelja i manje negativnog utjecaja situacije s COVID-19 krizom ($r = 0.15$, $p = 0.024$), dakle roditelji veće psihološke otpornosti doživjeli su COVID-19 krizu manje stresno nego roditelji slabije psihološke otpornosti. Istraživanja otpornosti provedena u doba pandemije COVID-19 ukazala su na to da veća psihološka otpornost smanjuje negativne afekte, depresiju i anksioznost te može povećati pozitivne afekte, zadovoljstvo životom i subjektivnu dobrobit stanovništva u općoj populaciji (Yildirim i Arslan, 2020; prema Antičević, 2021). Ova je pandemija zasigurno ostavila ili će ostaviti posljedice na cjelokupnu svjetsku populaciju. Od početka COVID-19 pandemije ljudi su izloženi traumatskim iskustvima – bilo u izravnom kontaktu ili putem medija. Negativni učinci pandemije na mentalno zdravlje i psihološku dobrobit rezultat su neočekivanosti pojave i brzine širenja virusa, protuepidemijskih mjera, preopterećenosti zdravstvenih sustava, informacija o velikom broju umrlih od posljedica ove bolesti, ekonomskih gubitaka ili gubitka zaposlenja (Mari i Oquendo, 2020; prema Antičević, 2021). Zbog načina širenja zaraze socijalnim kontaktom, ljudi su zakinuti za jedan od općenito značajnijih zaštitnih čimbenika kada je u pitanju razvoj psihološke otpornosti, a to je socijalna podrška od obitelji i prijatelja. Ovisno o trenutnim epidemiološkim mjerama, socijalni kontakti se svode na minimum, što uvelike utječe na mentalno zdravlje ljudi koji su prije svega socijalna bića (LaBrenz, Baiden, Findley, Tennant i Chakravarty, 2020).

Hipoteza 3.2 pretpostavlja da će roditelji s većom psihološkom otpornosti doživjeti manje stresno situaciju s potresima koji su zadesili zagrebačko područje i Banovinu 2020. godine. Dobiveni rezultati pokazuju da ne postoji nikakva povezanost između otpornosti roditelja te intenziteta njihovog doživljaja potresa ($r = -0.08$, $p = 0.388$). Međutim, rezultati istraživanja su ukazali na negativnu povezanost između drugih dviju varijabli koje nisu uključene u hipoteze. Naime, pokazalo se da postoji negativna povezanost između otpornosti djece i intenziteta njihovog doživljaja potresa ($r = -0.23$, $p = 0.009$), što govori da su

otpornija djeca manje stresno doživjela potrese. S obzirom da je od potresa koji su doživjeli stanovnici zagrebačkog područja i Banovine prošlo tek nešto više od godinu dana, ne postoje istraženi podatci o utjecajima potresa na mentalno zdravlje s kojima bismo mogli usporediti dobivene rezultate. Međutim, iz stranih istraživanja slične tematike mogu se izvući neki relevantni podatci. Tako su rezultati jednog istraživanja u Japanu pokazali da su depresija i PTSP prisutni među onima koji su preživjeli masovne potrese, tsunamije i nesreće u nuklearnim elektranama, ali pokazalo se i da su neki od preživjelih relativno dobro podnijeli traumatske događaje, a otpornost je bila značajan zaštitni faktor u suočavanju s takvim događajima (Kukihara, Yamawaki, Uchiyama, Arai i Horikawa, 2014). S obzirom na navedeno, naša bi hipoteza trebala biti potvrđena, međutim nije takav slučaj.

4. ZAKLJUČAK

Prvi problem kojim se ovaj rad bavio bio je ispitati povezanost roditeljske dobrobiti i psihološke otpornosti djece. Provedbom istraživanja i obradom rezultata utvrđeno je, u skladu s pretpostavkama i rezultatima prijašnjih istraživanja, da postoji pozitivna povezanost između otpornosti roditelja i njihove djece. S obzirom da su roditelji procjenjivali i vlastitu otpornost i otpornost svoje djece, iz rezultata se može vidjeti da imaju nešto više mišljenje o otpornosti svoje djece, nego o vlastitoj otpornosti. Veliki udio roditelja smatra kako njihova djeca posjeduju karakteristike koje ih čine otpornima. Također, pokazalo se da postoji pozitivna povezanost između sreće i zadovoljstva životom roditelja te otpornosti njihove djece.

Drugi problem ovoga istraživanja bio je ispitati povezanost roditeljske psihološke otpornosti i roditeljskih demografskih karakteristika – dobi, stupnja obrazovanja i broja djece. Rezultati su, suprotno pretpostavkama i istraženju literaturi, pokazali da ne postoji statistički značajna povezanost između psihološke otpornosti roditelja te njihove dobi, stupnja obrazovanja i broja djece.

Treći je problem ovog istraživanja bio ispitati povezanost psihološke otpornosti roditelja i doživljenih stresora – COVID-19 krize i potresa. Pokazalo se da roditelji općenito smatraju kako na njih situacija s COVID-19 krizom nije imala prevelik utjecaj (čak nešto više pozitivan nego negativan). Rezultati su potvrdili pretpostavku da će na roditelje veće psihološke otpornosti situacija s COVID-19 imati manje stresan utjecaj. Što se tiče situacije s potresom, dobiveni rezultati pokazuju da ne postoji nikakva povezanost između otpornosti roditelja te intenziteta njihovog doživljaja potresa.

LITERATURA

- Acle-Tomasini, G., Martínez-Basurto, L. M. i Lozada-García, R. (2016). Bridging the Gap between Theory and Practice: Ecological Risk/Resilience Model Contributions to Special Education. *Creative Education*, 7 (7). Preuzeto 22. 7. 2021. s:
[https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/journal/paperinformation.aspx?paperid=67001](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/journal/paperinformation.aspx?paperid=67001)
- Antičević, V. (2021). Učinci pandemija na mentalno zdravlje. *Društvena istraživanja*, 30 (2), 423-443.
- Armstrong, M. I., Birnie-Lefcovitch, S. i Ungar, M. T. (2005). Pathways between social support, family well being, quality of parenting, and child resilience: What we know. *Journal of Child and Family Studies*, 14, 269–281.
- Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
- Cefai, C., Miljević-Riđički, R., Bouillet, D., Pavin Ivanec, T. Milanović, M., Matsopoulos, A., Gavogiannaki, M., Zanetti, M. A., Cavioni, V., Bartolo, P., Galea, K., Simoes, C., Lebre, P., Caetano Santos, A., Kimber, B. i Eriksson, C. (2015). *RESCUR: Na valovima – Kurikul otpornosti za predškolsku i osnovnoškolsku dob – Vodič za odgojitelje i učitelje*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Center for the Study of Social Policy [CSSP]. (2018). Strengthening Families: Protective and Promotive Factors. Preuzeto 23. 7. 2021. s:
<https://cssp.org/wp-content/uploads/2018/08/ProtectiveFactorsActionSheets.pdf>
- Colomeischi, A. A. (2020). *Building Bridges: Promoting wellbeing for family handbook for parents*. Stefan cel Mare University of Suceava: Lumen.
- Condly, S. J. (2006). Resilience in Children. *Urban Education*, 41(3), 211–236.
- Crawford, J. (2011). Bringing it together: Assessing parenting capacity in the child protection context. *Social Work Now*, 47, 18–26.
- Davidson, J. R. T. (2018). Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC) Manual. Preuzeto 14. 5. 2021. s:

<http://www.connordavidson-resiliencescale.com/CD-RISC%20Manual%202008-19-18.pdf>

- Doležal, D. (2006). Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (1), 87-103.
- Gardner, J. i Harmon, T. (2002). Exploring resilience from a parent's perspective: A qualitative study of six resilient mothers of children with an intellectual disability. *Australian Social Work*, 55 (1), 60–68.
- Gavidia-Payne, S., Denny, B., Davis, K., Francis, A. i Jackson, M. (2015). Parental resilience: A neglected construct in resilience research. *Clinical Psychologist*, 19 (3), 111–121.
- Gazdek, M. i Horvat, I. (2001). Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Kriminologija i socijalna integracija*, 9 (1-2), 85-94.
- Grotberg, E. H. (1995). *The International Resilience Project: Research and Application*. Civitan International, Birmingham, AL. Preuzeto 11. 8. 2021. s:
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED423955.pdf>
- Harper Browne, C. (2014). *The Strengthening Families Approach and Protective Factors Framework: Branching Out and Reaching Deeper*. Washington, DC: Center for the Study of Social Policy.
- Hill, M., Stafford, A., Seaman, P., Ross, N. i Daniel, B. (2007). *Parenting and resilience*. Joseph Rowntree Foundation, University of Glasgow.
- Jefferies, P., McGarrigle, L. i Ungar, M. (2018). The CYRM-R: A Rasch-Validated Revision of the Child and Youth Resilience Measure. *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 1-24. Preuzeto 16. 5. 2021. s:
<https://doi.org/10.1080/23761407.2018.1548403>
- Kukihara, H., Yamawaki, N., Uchiyama, K., Arai, S. i Horikawa, E. (2014). Trauma, depression, and resilience of earthquake/tsunami/nuclear disaster survivors of Hirono, Fukushima, Japan. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 68 (7), 524-533.
- LaBrenz, C., Baiden, P., Findley, E., Tennant, P. S. i Chakravarty, S. (2020). Parental History of Trauma and Resilience during COVID-19. Preuzeto 10. 8. 2021. s:

<https://assets.researchsquare.com/files/rs-59182/v1/ece95b62-6507-4646-bb29-ce8ff05cc4b1.pdf?c=1597767614>

- Milić Babić, M. (2012). Neke odrednice roditeljskog stresa u obiteljima djece s teškoćama u razvoju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48 (2), 66-75.
- Miljković, D. (2017). Odgoj, obrazovanje i psihološka (ne)otpornost djece i mladih. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 11, 33-46.
- McCarthy, P., Laing, K. i Walker, J. (2004). *Offenders of the Future? Assessing the Risk of Children and Young People Becoming Involved in Criminal or Antisocial Behaviour*. London: Department for Education and Skills.
- Pasqualotto, R. A., Löhr, S. S. i Stoltz, T. (2015). Skinner and Vygotsky's Understanding of Resilience in the School Environment. *Creative Education*, 6, 1841-1851.
- Pintar, Ž. (2018). Roditeljstvo u otporu. *Školski vjesnik*, 67 (2), 287-298.
- Pećnik, N. (ur.) (2013). *Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj*. Zagreb: Ured za UNICEF Hrvatske.
- Rak, C. F. i Patterson, L. E. (1996). Promoting Resilience in At-Risk Children. *Journal of Counseling & Development*, 74 (4), 368–373.
- Resilience Research Centre [RRC]. (2018). CYRM and ARM user manual. Halifax, NS: Resilience Research Centre, Dalhousie University. Preuzeto 16. 5. 2021. s:
<http://www.resilienceresearch.org/>
- Tatalović Vorkapić, S. i Lončarić, D. (2014). Validacija hrvatske verzije ljestvice socio-emocionalne dobrobiti i otpornosti predškolske djece. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50 (2), 102-117.
- Turliuc, M. N., Măirean, C. i Dănilă, O. (2013). A multifaceted theory: individual, family, and community resilience. U: I. Rogobete (ur.), A. Neagoe (ur.), *Contemporary issues facing families: An interdisciplinary dialogue* (33-53). Bonn: Verlag fur Kultur und Wissenschaft.
- Vukadin, I. K., Novak, M. i Križan, H. (2016). Zadovoljstvo životom: individualna i obiteljska perspektiva. *Kriminologija i socijalna integracija*, 24 (1), 84-115.

Vuletić, G., Benjak, T., Brajković, L., Brkljačić, T., Davern, M., Golubić, R., Ivanković, D., Jokić-Begić, N., Kaliterna Lipovčan, Lj., Marčinko, I., Markanović, D., Misajon, R., Mišura, D., Mustajbegović, J., Nujić, S., Prizmić Larsen, Z., Sjerobabski Masnec, I., Šincek, D. i Vuger-Kovačić, D. (2011). *Kvaliteta života i zdravlje*. Osijek: Hrvatska zaklada za znanost. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.

PRILOZI

Popis tablica

Tablica 1: Prikaz deskriptivnih statističkih vrijednosti varijabli

Tablica 2: Učestalost odgovora na tvrdnjama upitnika *Mjera otpornosti djece i mladih – revidirana verzija za najpućeniju osobu*

Tablica 3: Učestalost odgovora na tvrdnjama upitnika *Connor-Davidson skala otpornosti od 10 čestica*

Tablica 4: Prikaz korelacije ispitivanih varijabli

Upitnik: Psihološka otpornost roditelja i djece

Poštovani roditelji, pred Vama se nalazi upitnik kojim se ispituje psihološka otpornost roditelja i djece. Upitnik je namijenjen roditeljima djece u dobi od 2 do 7 godina. U ovom upitniku ne postoje točni ili netočni odgovori, stoga Vas molimo da na pitanja odgovorite iskreno. Upitnik je u potpunosti anonimn, a rezultati će se koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno i slobodni ste odustati u bilo kojem trenutku. Za ispunjavanje upitnika potrebno je okvirno 5 minuta. Za dodatna pitanja molimo Vas da se obratite na dolje navedene e-mail adrese. Ovo istraživanje provode studentica Sara Burić (diplomski sveučilišni studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, [REDACTED] i doc. dr. sc. Diana Olčar (Učiteljski fakultet, [REDACTED]).

1. Označite Vaš spol:
 - Ž
 - M
2. Označite stupanj Vašeg obrazovanja:
 - Osnovno
 - Srednje
 - Visoko
3. Navedite Vašu dob: _____
4. Broj stanovnika mjesta u kojem živite:
 - do 1000
 - do 10 000
 - do 50 000
 - do 100 000
 - do 500 000
 - preko 500 000
5. Kako biste opisali Vaš socioekonomski status?
 - Ispodprosječan
 - Prosječan
 - Iznadprosječan
6. Označite što se od navedenog odnosi na Vas:
 - U braku

- Razveden/a
 - Samohrani roditelj
 - Ostalo: _____
7. Navedite koliko djece imate: _____
8. Dob jednog Vašeg djeteta:
- 2 godina
 - 3 godina
 - 4 godina
 - 5 godina
 - 6 godina
 - 7 godina
9. Spol tog istog djeteta:
- Ž
 - M

Procijenite u kojoj se mjeri sljedeće tvrdnje odnose na Vas. Svakoj tvrdnji dodijelite brojčane oznake u rangu od 0 do 4:

0 = Uopće se ne odnosi na mene; 1 = Rijetko se odnosi na mene; 2 = Ponekad se odnosi na mene; 3 = Često se odnosi na mene; 4 = Skoro uvijek se odnosi na mene

1. Mogu se prilagoditi promjenama.	0	1	2	3	4
2. Mogu se nositi sa svim izazovima.	0	1	2	3	4
3. Pokušavam probleme sagledati s vedrije strane.	0	1	2	3	4
4. Suočavanje sa stresom može me ojačati.	0	1	2	3	4
5. Nastojim se vratiti uobičajenim aktivnostima nakon bolesti ili poteškoća.	0	1	2	3	4
6. Mogu ostvariti ciljeve unatoč preprekama.	0	1	2	3	4
7. Mogu ostati fokusiran iako sam pod pritiskom.	0	1	2	3	4
8. Neuspjeh me ne može tako lako obeshrabriti.	0	1	2	3	4
9. Smatram da sam (psihički) jaka osoba.	0	1	2	3	4
10. Mogu se nositi s neugodnim osjećajima.	0	1	2	3	4

Procijenite u kojoj se mjeri sljedeće tvrdnje odnose na Vaše dijete. Svakoj tvrdnji dodijelite brojčane oznake u rangu od 1 do 5:

1 = Uopće se ne odnosi na moje dijete; 2 = Malo se odnosi na moje dijete; 3 = Donekle se odnosi na moje dijete; 4 = Poprilično se odnosi na moje dijete; 5 = Jako se odnosi na moje dijete

1. Suraduje i dijeli s drugim ljudima oko sebe.	1	2	3	4	5
2. Zna kako se ponašati u različitim situacijama (vrtić, kuća, crkva/džamija).	1	2	3	4	5
3. U njegovom društvu je zabavno i drugi se vole igrati s njim.	1	2	3	4	5
4. Osjeća da ga prijatelji podržavaju.	1	2	3	4	5
5. Osjeća da se uklapa u svom vrtiću.	1	2	3	4	5
6. Ima prijatelje koji brinu za njega kada mu je teško (npr. ako je bolesno ili je učinilo nešto loše).	1	2	3	4	5
7. Prema njemu se postupa pravedno.	1	2	3	4	5
8. Pružaju mu se prilike da pokaže drugima da odrasta te da može samostalno obavljati određene radnje.	1	2	3	4	5
9. Ima priliku učiti stvari koje će mu biti korisne kada odraste (npr. kuhanje, rad, pomaganje drugima).	1	2	3	4	5

Za kraj Vas molimo da odgovorite na nekoliko dodatnih pitanja.													
Koliko ste općenito sretni?	Izrazito nesretan	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Izrazito sretan	
Koliko ste općenito zadovoljni svojim životom?	Izrazito nezadovoljan	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Izrazito zadovoljan	
Koliko je za Vas protekla godina bila stresna?	Nimalo stresna	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Izrazito stresna	
Kako je na Vas i Vašu obitelj utjecala situacija s COVID-19 krizom?	Izrazito negativno	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Izrazito pozitivno	
Ako ste iz područja pogođenog potresima: kako su na Vas i Vašu obitelj utjecali potres i njegove posljedice?	Nisu previše utjecali	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Imali su jako negativan utjecaj	

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Burić Sara

(vlastoručni potpis studenta)